

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ВІННИЦЬКОЇ
ОБЛАСТІ ТА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯ У ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНОЇ
ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ»**

(за матеріалами «Фізична особа-підприємець Степанюк Ірина Василівна,
туристична агенція «Світ в кишені», м. Вінниця»)

Здобувача вищої освіти
3 курсу, групи Т-313с,
спеціальності 242 «Туризм»
освітньої програми
«Туризм»

Максима
ВОЛОШИНА

Науковий керівник
кандидат економічних наук,
доцент

Наталя
ОНИЦУК

Гарант освітньо-професійної
програми
кандидат географічних наук,
доцент

Алла
КІЗЮН

Вінниця 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ	5
1.1 Зміст та компонентний склад туристично-рекреаційного потенціалу регіону.....	5
1.2 Методи оцінювання окремих елементів туристично-рекреаційного потенціалу регіону.....	10
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	15
2.1 Аналіз природо-ресурсного потенціалу області.....	15
2.2 Аналіз туристично-інфраструктурного потенціалу області.....	19
2.3 Організаційно-економічна характеристика туристичної агенції «Світ в кишені»	30
РОЗДІЛ 3. ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	38
3.1 Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу області.....	38
3.2 Напрями використання туристично-рекреаційного потенціалу у формуванні туристичної привабливості регіону	44
3.3 Залучення туристичної агенції «Світ в кишені» у формування туристичної привабливості регіону	46
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52
ДОДАТКИ	56

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогоднішній день все більше набуває вагомості та пріоритетності туристична галузь у зв'язку із глобалізацією та розвитком світового ринку. Розвиток рекреаційно-туристичної сфери для багатьох країн є однією з головних задач. Україна має сприятливі природно-кліматичні умови, значний історико-культурний потенціал, необхідні людські та матеріальні ресурси, але значно відстає від більшості європейських країн за рівнем розвитку рекреаційно туристичних послуг. Стан туристичної та рекреаційної галузі потребує створення в нашій державі потужної рекреаційної індустрії, яка задовольнить потреби як українців так і іноземних туристів. Тому аналіз сучасного стану рекреаційного потенціалу, перспектив його розвитку надзвичайно актуальний [17,с.12].

Вивчення рекреаційно - туристичного потенціалу окремих регіонів на сьогоднішній день є не менш актуальним. Оскільки рекреаційний потенціал є важливою складовою частиною туристичної галузі кожної країни і вивчення та аналізування його дозволить обґрунтувати напрямки та перспективи підвищення конкурентоспроможності рекреаційних послуг України на світовому ринку [34,с.29].

Окремим аспектам формування туристично - рекреаційного потенціалу присвячено наукові дослідження українських науковців О. Третьякова, Н. Нікітіна, К. Кілінської та І. Січка.

Метою даної роботи є дослідження головних складових та передумов формування туристично - рекреаційного потенціалу Вінницької області та його використання у формуванні туристичної привабливості регіону.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- ознайомитися із змістом та компонентним складом туристично - рекреаційного потенціалу регіону;

- розглянути методи оцінювання елементів туристично - рекреаційного потенціалу;
- проаналізувати природно – ресурсний та туристично-інфраструктурний потенціали Вінницької області;
- сформуванати напрями використання туристично - рекреаційного потенціалу у формуванні туристичної привабливості регіону;
- дати оцінку туристично - рекреаційному потенціалу області;
- залучити туристичну агенцію «Світ в кишені» до формування туристичної привабливості регіону.

Об'єктом кваліфікаційної роботи є процес дослідження туристично-рекреаційного потенціалу.

Предметом роботи є туристично-рекреаційний потенціал Вінницької області та його використання на прикладі туристичної агенції «Світ в кишені».

Для виконання роботи були використані наступні методи: аналізу, системного підходу, порівняння.

Інформаційну базу дослідження становлять статистичні матеріали Управління статистики Вінницької області, сайти громад та громадських організацій, наукові доробки вітчизняних авторів.

Апробація результатів дослідження. За результатами дослідження було опубліковано статтю на XIII Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих» (м. Вінниця, 18 квітня 2024 р.).

Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел та додатків. Робота містить 56 сторінок, 1 таблицю та 7 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО - МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТУРИСТИЧНО - РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ

1.1 Зміст та компонентний склад туристично - рекреаційного потенціалу регіону

Питанням розвитку рекреації та туризму на сучасному етапі розвитку суспільства приділяється все більше уваги, тому що цей вид діяльності для багатьох країн та регіонів є стратегічним, знаходиться в сфері пріоритетного розвитку багатьох територій, в тому числі України в цілому, та її регіонів зокрема.

Туристично - рекреаційна діяльність вважається однією з найприбутковіших у світі. Важливість виявлення компонентів туристично-рекреаційного потенціалу території та їх взаємозв'язків, а також ступеню впливу на ефективність туристичної діяльності обумовлена тим, що на основі представленої інформації можлива подальша розробка комплексних програм розвитку туризму на відповідній території, найбільш оптимальне використання всіх компонентів туристично-рекреаційного потенціалу [22,с.50]

Термін «потенціал» (від лат. *potentia*) в економічній літературі – це можливості, наявні сили, запаси, що можуть бути використані; інтегровані можливості окремої особи, суспільства в цілому, у певній галузі чи сфері діяльності. Термін «потенціал» використовується у багатьох дисциплінах, зокрема таких, як біологія, екологія, економіка, фізична географія, демографія, краєзнавство тощо.

Термін «рекреаційно-ресурсний потенціал» або його скорочений варіант «рекреаційний потенціал» (від лат. *recreation* – відновлення сил, і *potentia* – сила) було введено в наукову думку М. Ф. Реймерсом та О. В. Яблоковим на початку 80-х років ХХ ст. Вони вперше дали визначення поняття рекреаційний

потенціал «...як один з показників природного потенціалу, що відображає ступінь спроможності природної території чинити на людину позитивний фізичний, психічний і соціально-психологічний вплив під час відпочинку»

Сучасне трактування поєднує думки вчених різних галузей наукового пізнання: рекреаційної географії, рекреалогії, географії туризму та регіональної економіки.

Отже, рекреаційний потенціал - це сукупність можливостей природних ресурсів, історико – культурних комплексів на певній території створювати умови для організованого туризму, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності з дотриманням режиму її охорони [7,с.40].

Щодо визначення науковцями терміну «туристично – рекреаційний потенціал» то їх є кілька. Так, Шабаліна Н.В. стверджує, що це сукупність туристично – рекреаційних ресурсів, їх територіальних поєднань і умов, що сприяють задоволенню потреб населення в туристичній та рекреаційній діяльності.

Туристично – рекреаційний потенціал - це сукупність пов'язаних з певним об'єктом (територією) природних і рукотворних тіл та явищ, а також умов, можливостей і засобів, придатних для формування туристичного продукту та здійснення відповідних турів, екскурсій, програм. (за А.В. Дроздовим)

Туристично – рекреаційний потенціал - це сукупність природних, культурно – історичних, соціально – економічних, геополітичних та інших передумов для організації рекреаційної діяльності на певній території. Таке тлумачення дає Т.В.Ніколаєнко.

Якщо проаналізувати розглянуті тлумачення і виділити подібне, то матимемо ще одне пояснення туристично – рекреаційного потенціалу. А саме, що це унікальна комбінація природних та набутих фізичних, соціальних, інтелектуальних, культурних та духовних компонентів потенціалу, які становлять рекреацію регіону з відповідними умовами , що дозволяють ефективно вирішувати поточні та стратегічні завдання регіонального розвитку.

Туристично-рекреаційний потенціал будь-якої території має складну ієрархію й включає в себе багато різних елементів з великою кількістю компонентів. Виділяють 7 основних компонентів туристично – рекреаційного потенціалу, які між собою взаємодіють і доповнюють один одного. До них відносяться: природний (клімат, екологія, географічне положення, флора, фауна, водні об'єкти тощо), історико – культурний (архітектура, історичні пам'ятки, витвори мистецтва, гостинність, культура тощо), інституційний (органи місцевого самоврядування, суб'єкти туристичної сфери, громадські організації), інфраструктурний (готелі, ресторани, транспортне сполучення, комунікації, заклади дозвілля), подієві заходи (фестивалі, паради, виставки, семінари, спортивні заходи), економічний (гранти, інвестиції, державна підтримка), маркетингові засоби (імідж, легенда, унікальність, реклама тощо)[24, с. 21].

На наш погляд, ці компоненти в повному обсязі розкривають сутність туристично-рекреаційного потенціалу, враховують стан та рівень розвитку інфраструктури сфери туризму та рекреації, враховують особливості економічного розвитку території, кадрове забезпечення туристично-рекреаційної сфери, соціальну складову.

Невід'ємною частиною туристично – рекреаційного потенціалу є рекреаційні ресурси.

Рекреаційні ресурси — система природних і створених людиною об'єктів, здатних задовольнити дозвілля відвідувачів. Існує також набір об'єктів, на яких можуть створюватися турпродукти, тобто тури, що продаються туристам. Рекреаційні ресурси є основою рекреаційного туризму.

Рекреаційні ресурси характеризуються такими особливостями, як:

- неоднорідність якості;
- вичерпаність і поновлюваність;
- обмеженість одночасного використання [29]

Рекреаційні ресурси мають такі властивості: привабливість, доступність, ступінь вивченості, екскурсійна значимість, пейзажні та відео екологічні

характеристики, спосіб використання тощо. Дані ресурси використовуються в оздоровчих, туристичних, спортивних та пізнавальних цілях. З класифікацією рекреаційно – туристичних ресурсів можна ознайомитися, розглянувши рис. 1

Рисунок 1.1 - Структура рекреаційно – туристичних ресурсів
(за О.О. Бейдиком)

До природних ресурсів віднесемо річки, озера, гори, ландшафти тощо.

А природно – антропогенні, в свою чергу, поділяються на природні та антропогенні.

До природних відносять:

- природні національні парки
- природні та біосферні заповідники
- заказники
- ландшафтні парки
- заповідні урочища
- пам'ятки природи

До антропогенних відносяться :

- ботанічні сади
- дендропарки
- лісопарки
- парки – пам'ятки садово – паркового мистецтва [2,с.26].

Суспільно-історичні туристичні ресурси – це об'єкти та явища антропогенного (соціально-економічного, суспільно-історичного) походження, залучені в сферу рекреації та туризму. До цих ресурсів відносяться:

- історичні, археологічні, архітектурні пам'ятники ;
- предмети матеріальної культури (знаряддя праці, предмети;
- побуту, вироби народних промислів, одяг, національна кухня);
- елементи духовної культури (образотворче мистецтво, фольклор, народні традиції, вірування);
- твори монументального мистецтва;
- етнографічні особливості території [6].

Аналізуючи компонентну будову туристично-рекреаційного потенціалу зауважимо, що ще одним із невід'ємних елементів даного поняття є наявність туристичних ресурсів, що згідно Закону України «Про туризм» трактуються як «пропоновані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності»

Дослідження теоретичних підходів до аналізу структури туристично-рекреаційного потенціалу засвідчило, що окремі науковці, вважають, що туристичний потенціал території складається з трьох елементів, зокрема ресурсів, інфраструктури та іміджу. Інші дослідники вважають, що невід'ємною складовою туристично-рекреаційного потенціалу є фінансово-економічні умови, що забезпечують його функціонування та розвиток.

Більшість науковців в ході аналізу категорії «туристично-рекреаційний потенціал» досліджують природні туристичні ресурси та соціально-культурні туристичні ресурси, що в деякій мірі обмежує спектр наукового дослідження, не включаючи в аналіз таку важливу компоненту туристично-рекреаційного потенціалу як екологічний та підприємницький потенціал суб'єктів господарювання, що здійснюють свою діяльність у туристично-рекреаційній сфері (в т.ч. імідж, реклама, маркетинг, брендинг території, як складові підприємницького потенціалу) [23,с.33].

На нашу думку, аналізуючи структуру туристично-рекреаційного потенціалу та використовуючи системний підхід до дослідження даної наукової категорії, необхідно розглядати його як комплексне поняття, що включає природно - ресурсний потенціал (клімат, рельєф, бальнеологічні та інші види природних ресурсів), людський та історико-культурний потенціал, у складі яких слід виокремлювати такі важливі компоненти, як екологічний та підприємницький потенціал, що відіграють важливу роль у розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Отже, туристично-рекреаційний потенціал території являється багатоаспектною категорією, що охоплює сукупність природних, екологічних, соціально-історичних та етнокультурних ресурсів, а також наявної соціальної, економічної та інформаційно-комунікаційної інфраструктури, що служать чи можуть служити передумовами розвитку певних видів туризму на аналізованій території та поза її межами, що обумовлює актуальність дослідження даної наукової категорії та вимагає її поглибленого вивчення в сучасних умовах господарювання.

1.2 Методи оцінювання окремих елементів туристично – рекреаційного потенціалу регіону

Рекреація – процес і простір відтворення та розвитку фізичних, психічних і духовних сил та якостей людини у вільний від трудової та побутової діяльності час. Туризм – найбільш поширена складова сучасної рекреації населення, обов'язковим просторово-часовим атрибутом якої є переміщення за межі постійного проживання з метою задоволення різних рекреаційних потреб. Відповідно, туристичні ресурси – це усі об'єкти, явища і процеси природного і антропогенного походження, які здатні ці рекреаційні потреби задовольнити, проте знаходяться поза межами постійного проживання туриста і спонукають

його до переміщення у просторі (подорожі), а туристична інфраструктура – це сукупність усіх матеріальних та нематеріальних об'єктів, явищ і процесів, переважно антропогенного походження, які створюють можливість ці туристичні ресурси освоювати, використовувати, споживати, а також охороняти та відтворювати. Об'єднання туристичних ресурсів з інфраструктурою і є, по суті, туристичним потенціалом [21,с.13].

Для проведення оцінки туристичного потенціалу зазвичай залучають такі елементи туристичної інфраструктури:

- транспорт (наявність як шляхів сполучення, так і сервісно-транспортних установ та організацій різних видів наземного, водного і повітряного транспорту);
- заклади розміщення (готельного та аналогічного до них типу);
- СКЗ – санаторно-курортні заклади (санаторії і пансіонати з лікуванням, дитячі оздоровчі табори);
- комплекси відпочинку (будинки та бази відпочинку, садиби зеленого туризму тощо);
- заклади харчування, заклади роздрібної торгівлі, заклади культури та розваг, спортивні комплекси, елементи туристично - інформаційної інфраструктури [14,с14].

Аналітичні дослідження рекреаційно-туристичного потенціалу та основних чинників, що визначають його подальший розвиток, є безперечно важливими для багатьох суб'єктів господарювання в регіоні та за його межами, зокрема:

1) для інвесторів – для виявлення основних передумов щодо ведення рекреаційного бізнесу в регіоні, виявлення зацікавленості органів влади та пошук можливих партнерів для спільної діяльності;

2) для різноманітних фондів, об'єднань – аналітичні дослідження стають базою для обґрунтування можливості надання фінансової допомоги або першочерговості (пріоритетності) щодо отримання регіоном певного грантового траншу тощо;

3) для органів влади різних рівнів – дають змогу визначити пріоритетні напрямки, об'єкти рекреаційної сфери, інвестиційні вкладення в які через деякий час зможуть принести значні асигнування у місцеві та державні бюджети, також сприяти активізації рекреаційної діяльності населення та покращення його рівня життя;

4) для рекреантів – можливість споживання нових рекреаційних продуктів, які можуть бути сформовані в процесі розвитку туристично - рекреаційного потенціалу регіону [11,с.71].

Вивченням та аналізом рекреаційного потенціалу займалися і займаються багато науковців. Проте, єдиної загальновизнаної методики досі не створено. Можливо це і є однією з причин того, що і сьогодні оцінка туристичних ресурсів України та її окремих регіонів здійснюється у вигляді абстрактних, невизначених характеристик типу – «великі», «величезні», «колосальні» і таке інше. Зрозуміло, що ці визначення не мають ніякої конкретики і не висвітлюють реального становища ресурсної бази туризму.

Оцінювання ресурсного потенціалу розглядається під різними кутами зору в багатьох економічних та географічних дослідженнях і кожен науковець має своє бачення щодо методів оцінювання туристично – рекреаційного потенціалу. Так, Шабардіна Ю. В. пропонує здійснювати діагностику рекреаційного потенціалу через призму двох складових:

- оцінку рекреаційної активності, зокрема через показники активності щодо задоволення рекреаційних потреб в оздоровленні й відпочинку, в послугах закладів культури, в туристичних послугах;
- оцінку рекреаційного потенціалу через показники: історико-культурної спадщини, природно-рекреаційних, інфраструктурних, інноваційно-інвестиційних ресурсів, стану довкілля.

Досить цікавим та принципово новим є науковий підхід Бережної І. В., згідно з яким потенціал оцінюється як з позиції споживача рекреаційних ресурсів, так і з позиції виробника рекреаційних послуг при максимальному врахуванні інтересів усіх зацікавлених сторін.

І.Зелінський пропонує для оцінки рекреаційного потенціалу методичний підхід, який зводиться до проведення оцінки на 4-х етапах.

На першому етапі здійснюється оцінка об'єктів природного потенціалу регіону, які можуть бути використані з рекреаційною метою.

На другому етапі – оцінка рівня використання природного потенціалу регіону з рекреаційною метою.

На третьому – оцінка стану та використання рекреаційно-оздоровчих закладів та відповідної інфраструктури на території регіону.

Четвертий етап (завершальний) , протягом якого проводиться оцінка ефективності рекреаційно-оздоровчого забезпечення в регіоні

Такий підхід має насамперед ресурсне спрямування, що є безумовно важливим для нашого дослідження.

В.І. Мацола у своїх дослідженнях потенціалу рекреаційно - туристичного комплексу регіону оцінює його як у натуральних, так і у вартісних показниках. Причому натуральними показниками, на його думку, є «запаси ресурсів і виражена через них продуктивна спроможність кількісного рекреаційного попиту населення в області». Економічна оцінка цього виду потенціалу проводиться з огляду на наявні та перспективні центри відпочинку, туризму та санаторно-курортного лікування, з урахуванням ціни рекреаційно-туристичних послуг. Д. М. Стеченко пропонує рекреаційний потенціал вивчати в два етапи. На першому етапі необхідно виділити рекреаційний потенціал території (РПТ) як єдине ціле і визначити його територіальні межі. На другому етапі проаналізувати компонентну структуру РПТ, зокрема природних і культурно-історичних рекреаційних ресурсів з погляду розвитку різних видів рекреації та їх ролі в структурі господарства регіону . О. О. Самко пропонує здійснювати оцінку туристичного потенціалу за допомогою інтегрального методу, шляхом оцінки визначених складових, зокрема: інфраструктури, інформаційної та інтелектуальної бази, культурно-історичної спадщини регіону. Не менш важливим у процесі оцінки туристично - рекреаційного потенціалу є аналіз

історико-культурних, фінансових, трудових, матеріально-технічних ресурсів [31,с.58].

В останні роки з'являються методики, де як оціночні чинники додатково почали застосовувати різноманітність ландшафтів і їх пейзажно-естетичну привабливість, інтенсивність функціонування міжміських та приміських автобусних маршрутів, щільність і значущість архітектурних, археологічних, історичних пам'яток, наявність спортивних об'єктів, їх тип і пропускну спроможність, наявність та кількість санаторно-профілактичних установ, готелів, закладів культури наявність і різноманітність туристичних маршрутів різного типу. Також в останнє десятиліття, при аналізі туристичних ресурсів все частіше використовуються GIS-технології [39,с.21].

Ініціювати оцінювання туристичного потенціалу певної адміністративної території можуть органи місцевої влади, територіальні громади для активізації підприємницької і господарської діяльності, переслідуючи цілі створення нових робочих місць та збільшення туристичного потоку та податкових надходжень до місцевого бюджету. Природні та історичні ресурси, які мають туристичну привабливість здебільшого знаходяться в державній власності або у власності територіальних громад. Оцінювання ресурсів може відбуватись з ініціативи власника ресурсу, земельної ділянки, об'єкта нерухомості, як з позиції визначення перспектив використання у туристичній сфері, так і при формуванні конкретних туристичних продуктів [24,с.86].

SWOT-аналіз це один із найпоширеніших аналітичних методів, який досить не складний у проведенні і не потребує спеціальної вузькопрофільної освіти. Серед недоліків цього методу можна виділити: показує стан справ на поточний момент і залишається статистичним. Саме тому його потрібно проводити не менше ніж один раз на рік; для якісного аналізу потрібний великий обсяг інформації з усіх сфер, які мають відношення до явища або події, які аналізується. Його часто використовують при аналізі переваг і недоліків діяльності різних регіонів, подій і явищ [37,с.51].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТУРИСТИЧНО –РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1 Аналіз природо – ресурсного потенціалу області

Вінницька область має вигідне суспільно-географічне положення. Це одна з центральних областей України, що входить до складу Подільського суспільно-географічного району. Вона має внутрішньоматерикове прирічкове розташування (в південно-західній частині України, в середній течії Південного Бугу та басейні Дністра). Протяжність її території з півночі на південь —204 км, зі сходу на захід —196 км. Таким чином, території притаманна така риса як компактність (рис.2.1)

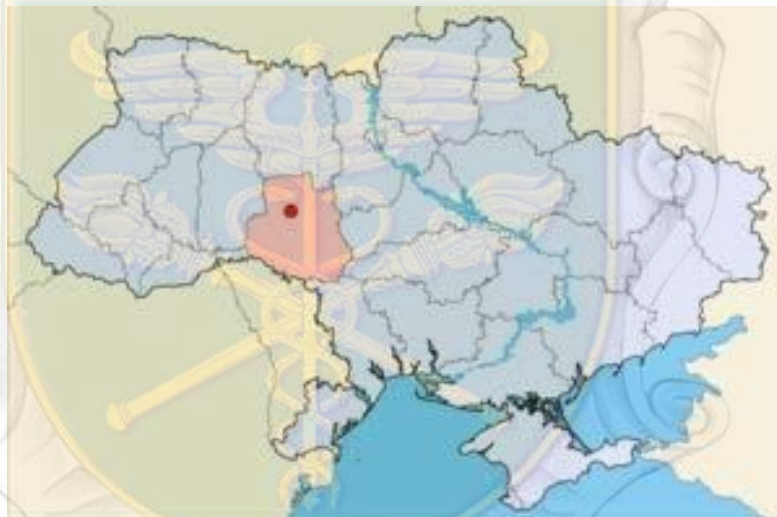

Рисунок 2.1 – Географічне положення Вінницької області

Клімат регіону помірно континентальний. Зима м'яка, з частими відлигами. Літо тепле, в окремі роки спекотне, західні вітри приносять опади. Середня температура найхолоднішого місяця січня – 5,9°С. Середня

температура влітку складає + 20°C. Сприятливі кліматичні умови сприяють значному біорізноманіттю області.

Розглядаючи Вінницьку область як зовнішньо відкриту систему, слід зазначити, що шістнадцять її районів — Козятинський, Погребищенський, Оратівський, Іллінецький, Барський, Хмільницький, Могилів-Подільський, Бершадський та ін. мають значну частку кордонів із “зовнішніми системами” — із Одеською, Черкаською, Кіровоградською, Київською, Житомирською, Хмельницькою, Чернівецькою областями та Республікою Молдова. Це сприяє розширенню зв'язків з цими регіонами, в тому числі і в галузі рекреації та туризму. Географічне положення в центрі України обумовлює транзитність території — область перетинають важливі автомобільні магістралі Київ — Одеса, Київ — Львів, Київ – Кишинів, Харків — Львів тощо. Вінницьку область також перетинають залізниці, які використовуються для міждержавних сполучень: Москва-Прага, Москва-Софія, Москва-Бухарест, Київ – Легніце, Київ-Будапешт-Любляна-Трієст тощо. Таким чином, говорячи про суспільно-географічне положення Вінницької області в контексті його впливу на розвиток територіально-рекреаційного комплексу, слід зазначити, що воно є сприятливим фактором перспективного розвитку області в цілому та рекреації і туризму зокрема.

Важливою складовою рекреаційних ресурсів є природні ресурси, до складу яких входять ландшафти, компоненти природи, які використовують у сфері рекреації та туризму (геологічні, орографічні, кліматичні, гідрологічні, ґрунтово – рослинні, фауністичні) Одним з факторів, що визначає ступінь придатності території для рекреаційної діяльності, є рельєф. Рельєф Вінницької області сформувався під дією ендегенних та екзогенних факторів. Особливе значення у створенні рельєфу мала і має діяльність річок. Тому сучасна поверхня області — це хвиляста, подекуди горбиста рівнина. Південна і центральна частина Вінницької області лежать у межах Подільської, а північна Придніпровської височин. Загальний похил території — на південний схід. В цьому напрямку тече головна річкова артерія області — Південний Буг. На

території Вінницької області знаходяться найбільші висоти Подільської (370 між м. Жмеринкою і с. Рахнами) і Придніпровської (323 м с. Перемога Козятинського району) височин. Вінницьке Придністров'я — це своєрідна “гірська країна”. Тут Подільське плато має нахил в бік Дністра і відзначається значною розчленованістю річками на окремі пасма. Для Придністров'я також характерні цікаві форми вивітрювання. Все це створює можливості для організації зимових видів відпочинку, навчальних та пізнавальних екскурсій. Побужжя значно менше розчленоване долинами річок. Кристалічні породи тут перекриті шаром (0,5 — 3 м) антропогенових відкладів, тому виходять на поверхню в долинах річок, утворюючи пороги. Ці території сприятливі для розвитку водного туризму. Північна частина області зайнята Придніпровською височиною. Її схили розчленовані долинами річок і ярами, особливо в південно-східній частині. Середня висота височини в межах області становить 300 м. Низовин, у повному розумінні цього визначення, в межах області немає. Але долини та заплави річок області придатні для полювання, збирання ягід, грибів та лікарських рослин. Важливе значення для рекреації має естетична цінність території, можливість її залучення для потреб рекреації [36].

Найбільш придатними для відпочинку та оздоровлення серед рослинних ресурсів є ліси. Крім естетичних якостей, ліс виконує також оздоровчі та санітарно-гігієнічні функції. По території області ліси розміщені нерівномірно. У Чечельницькому, Піщанському районах ліси займають понад 20% території; в більшості районів області лісистість коливається в межах 15-20% (Тульчинський, Тростянецький, Літинський тощо), а в Козятинському та Липовецькому районах менше 5%. Лісові ресурси займають важливе місце в структурі природно-рекреаційного потенціалу області і можуть задовольнити різноманітні потреби рекреантів у короткочасному, довготривалому відпочинку, лікуванні та оздоровленні. Найбільшу забезпеченість лісовими рекреаційними ресурсами мають Чечельницький, Піщанський, Тульчинський, Тростянецький, Літинський, Жмеринський, Гайсинський, Іллінецький райони області.

Кліматичні особливості області сприяють створенню клімато-терапевтичних закладів та проведенню відпочинку і оздоровлення з використанням кліматичних ресурсів.

Об'єкти природоохоронного фонду, за винятком заповідників, теж складають рекреаційний потенціал Вінниччини. Адже крім свого основного призначення — збереження і відтворення природного фонду, вони виконують і рекреаційні функції, особливо як передумова для розвитку екологічного туризму. На території Вінницької області функціонує 421 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 60094,3 га.

До природно – заповідного фонду області входять:

- 4 природні заповідники;
- 1 національний природний парк;
- 4 ландшафтні парки;
- 157 заказників (21 — загальнодержавного і 136- місцевого значення);
- 197 пам'яток природи (10 — загальнодержавного і 187 — місцевого);
- 56 парків пам'яток садово-паркового мистецтва (26 — загальнодержавного і 30 — місцевого значення);
- 1 заповідних урочищ;
- 1 дендрологічний парк місцевого значення.

Території та об'єкти природно-заповідного фонду оформлені відповідними знаками та інформаційними матеріалами, межі цих територій та об'єктів нанесені на відповідні планово-картографічні матеріали.

Загалом об'єкти природно-заповідного фонду Вінниччини складають лише 2,27 % від площі області. Це не найвищий з показників заповідності в Україні. Тому Вінницька обласна рада готує матеріали для створення ще 3 об'єктів природно - заповідного фонду місцевого значення. Продовжує роботу з підготовки наукових обґрунтувань щодо створення ряду нових об'єктів природно - заповідного фонду у Липовецькому районі та розширення площі існуючих об'єктів у Козятинському районі. Міністерством екології та природних ресурсів України на основі матеріалів, підготовлених фахівцями

Вінницької області, проводяться роботи із створення національного природного парку "Центральне Поділля". Створення такого дозволить збільшити площу природно-заповідного фонду орієнтовно на 40 тис. га. [12]

2.2 Аналіз туристично – інфраструктурного потенціалу області

Світовий ринок послуг є дуже різноманітним, він постійно модифікується та видозмінюється. Стосовно України, важливим є розробка та обґрунтування ефективного використання потенціалу туристичної галузі на місцевому, регіональному та державному рівнях, забезпечення розвитку індустрії туристичних послуг, аналіз перспектив подальшої інтеграції вітчизняної туристичної галузі до міжнародного ринку туристичних послуг. Зростання та інтеграція – це два поняття, які ми можемо сьогодні пов'язати з туризмом України [10,с.100].

Ще в 1995 році в Україні був прийнятий Закон «Про туризм», який визначає загальні правові, організаційні та соціально-економічні засади реалізації державної політики України в галузі туризму та спрямований на забезпечення закріплених Конституцією України прав громадян на відпочинок, свободу пересування, охорону здоров'я, на безпечне для життя і здоров'я довкілля, задоволення духовних потреб та інших прав при здійсненні туристичних подорожей. Він встановлює засади раціонального використання туристичних ресурсів та регулює відносини, пов'язані з організацією і здійсненням туризму на території України. А також визнає та роз'яснює 2 форми і 17 видів туризму, які характерні для нашої країни [20,с.8].

Як вид економічної діяльності, туризм посідає особливе місце в житті Вінниччини. Область має значні об'єктивні передумови входження до найбільш розвинутих туристичних регіонів країни. Маючи вигідне геополітичне розташування, вона володіє значним рекреаційним потенціалом: сприятливими кліматичними умовами, культурною спадщиною. На території Вінницької

області є всі умови розвитку туризму: природна та культурна спадщина, історико-культурний комплекс, городище трипільської культури, пам'ятки архітектури і археології, парки, дендропарки, місця поширення народних ремесел, заказники, пам'ятки природи, бази "зеленого" туризму [5,с.42].

Аналіз фінансово-економічних показників туристичної діяльності за останні роки свідчить про позитивну динаміку розвитку галузі, зокрема, сума податків та зборів сплачених до місцевих бюджетів суб'єктами господарювання у яких основний вид діяльності «Діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг бронювання та пов'язана з цим діяльність» в 2019 році становила 5,6 млн грн та збільшилась в 2,3 рази у порівнянні з 2018 роком. При цьому, сума надходжень до місцевих бюджетів від туристичного збору за 2019 рік становила 2,6 млн грн, що в 7,4 рази більше ніж в 2018 році (однією з причин зростання є зміни в законодавстві в частині адміністрування даного податку). Все це каже про одне: з кожним наступним роком, при такій динаміці, ці показники будуть вищими і туристична галузь Вінниччини вийде на інший рівень, і стане більш конкурентоспроможною серед інших туристичних регіонів України [25,с. 22].

Вінниччина туристична з кожним днем набирає оберти щодо подальшого розвитку свого рекреаційного потенціалу у даному напрямку діяльності, що дає можливість в подальшому генерувати значний інтерес як вітчизняних, так і іноземних туристів до туристичних цікавинок регіону. Так на державному обліку перебуває 4330 пам'яток культурної спадщини: 1739 – археології, 1897 – історії, 548 – містобудування та архітектури, 98 – монументального мистецтва, 47 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна.

Все більшим попитом серед туристів, які приїжджають оздоровитися до Вінницької області, користуються санаторії м. Хмільника та м. Немирова. Адже Вінниччина багата якісними мінеральними та прісними підземними водами. Далеко за межами не лише області, але й України відомий курорт державного значення м. Хмільник, який ще називають «радоноювою скарбницею», українським Баден-Баденом. Радоновим водам Хмільника немає рівних серед

відомих мінеральних вод Європи. До складу бальнеологічного курорту входять 7 санаторно-курортних закладів, що дає змогу щорічно оздоровлювати до 50 тис. осіб, як з України, так і з-за кордону, а це чималий потенціал для розвитку курортного туризму [4].

Вивчаючи та аналізуючи ресурсне забезпечення розвитку туризму в області, дає нам підстави стверджувати, що найбільш популярними видами туризму на Вінниччині є: культурно - пізнавальний, рекреаційний та подієвий (Рис. 2.1).

1. Культурно-пізнавальний туризм. Вінницький край має багатий потенціал для його розвитку, враховуючи історичне перебування регіону в складі Литви, потім Польщі, а з кінця XVIII ст. - Росії. Вінниччина в переважній більшості має православну культуру, що в різні часи зазнавала польського і єврейського впливу. В області на державному обліку перебуває велика кількість пам'яток культурної спадщини, які відображають її багатовікову історію й культуру: археології (Іллінецький кратер), історії (Історико-меморіальний комплекс пам'яті жертв фашизму (ставка Гітлера «Вервольф»)), пам'ятки містобудування та архітектури (оборонні, культові, цивільні) різних епох та стилів, монументального мистецтва, садово-паркового мистецтва, а також палаців, замків, музеїв, особняків, адміністративних, навчальних та господарських будівель, де зібрані колекції творів мистецтв; місця, пов'язані з життям і творчістю видатних діячів історії, науки й культури тощо.

Одним із факторів найбільш вагомої частки культурно-пізнавального туризму на Вінниччині є наявність значної кількості об'єктів культурної спадщини та фонтану «Roshen». Слід відмітити, стабільне зростання відвідувачів музеїв.

Рисунок 2.2. - Розподіл видів туризму у Вінницькій області [27]

Серед найбільш відомих - музей-садиба знаменитого хірурга М.І. Пирогова та церква-мавзолей, де покоїться його забальзамоване тіло. Цікавими туристсько-екскурсійними об'єктами є залишки скельних храмів – печерний храм VI-VII ст. з унікальними рельєфними композиціями і написами в розколіні скелі над річкою Бушка (с. Буша). Тут збереглися також Вежа, що входила в комплекс укріплень XVII ст., і Покровська церква з келіями (1787 р.).

Грандіозний палацово-парковий комплекс XVIII ст., що колись належав відомому польському магнатові С.Потоцькому, зробив відомим місто Тульчин.

У місті збереглися будівлі XVIII-XIX ст., серед яких будинок декабристів, будинок П. Пестеля, будинок офіцерського зібрання. На Вінниччині розташовано чимало чудових палацово-паркових комплексів XVIII-XIX, зокрема, в селах Антопіль, Верхівка, Котюжани [19,с.142],

2. Лікувально-оздоровчий туризм та похідний від нього напрямок рекреаційний туризм. Основна особливість цих видів туристичної діяльності проявляється в тому, що їх розвиток має не лише економічний ефект, а й значною мірою соціальний.

Завдячуючи багатству якісних мінеральних та прісних підземних вод Вінниччина відома далеко за своїми межами, як оздоровчий край. Місто-курорт державного значення Хмільник відомий своїми радоновими водами далеко за

межами України та Європи. До складу бальнеологічного курорту входять 8 санаторно-курортних закладів, що дає змогу щорічно оздоровлювати до 56 тисяч осіб, а це чималий потенціал для розвитку курортного туризму. Завдяки сучасному обладнанню, новітнім методикам, високому професійному рівню лікарського корпусу ефективність лікування на курорті Хмільник складає 97%. В м. Немирів розташовано ДП «Клінічний санаторій «Авангард» - багатопрофільний лікувально-оздоровчий заклад, із столітньою історією, старовинним парком (1787р.) та палацом княгині М. Щербатової (1894-1914 рр.), що включено до переліку пам'яток у номінації «Перлини Поділля». Заклад має власне родовище мінеральної радонової води [1,с.136]

3. Подієвий туризм або як його ще називають (event-туризм), присвячений висвітленню якої-небудь події, є пріоритетним напрямком і стрімко розвивається в регіоні. Туристи, з якою б метою вони не приїжджали (пізнавальною, бізнес, транзит) налаштовані на цікаве проведення часу, нові зустрічі та яскраві враження і Вінниччина може запропонувати на вибір туристу і такий вид відпочинку. Прикладом є лицарський турнір присвячений пам'яті Героя Небесної сотні Максима Шимка, що являється середньовічним фестивалем, а головним меседжем його проведення є важливість історичної реконструкції. Крім цього, вже традиційним для нашої області став open-air фестиваль «OPERAFEST-TULCHIN», який збирає під відкритим небом прихильників опери не лише з України, але й з далекого зарубіжжя. В свою чергу, міжнародний етно-фестиваль звичаєвої культури «Живий вогонь», який вже 11 років поспіль проводиться у різних місцях області, є справжнім святом купальських звичаїв й традицій, української прадавньої та сучасної культури. Цікавими за своїми програмами та виступами також є фольк-рок фестиваль «Млиноманія» та міжнародний фестиваль «Щедрик». Драг-рейсинг-шоу на аеродромі у м. Калинівка щороку збирає учасників змагань та глядачів з усієї України, а в останні роки все частіше відвідують цей захід ще й іноземні туристи. Гастрономічний фестиваль традиційних подільських страв «Диво з горнятка» (свято тиманівської каші), що проводиться в селі Тиманівка збирає

навколо себе шанувальників подільських страв, виготовлених за унікальними старовинними рецептами. Крім вище перелічених подієвих заходів привертають увагу туристів: Міжнародний джазовий фестиваль VINNYTSIA JAZZFEST, етнофестиваль родинної пісні «Мамина піч», національно-патріотичний фестиваль козацької традиційної культури «Батозька битва» та багато подібних, що вже мають статус традиційних. Щороку, традиційно в середині травня, у м. Вінниця відзначається День Європи, в якому приймають участь поважні закордонні гості з міст-побратимів та партнерів з міжнародних організацій, а також з'їжджаються туристи з усієї України. Центр міста перетворюється на пішохідну зону з цікавими інтерактивними, мистецькими та арт-майданчиками. Вінничани та гості мають можливість взяти участь у майстер-класах та концертних програмах, відвідати тематичні локації, які щороку змінюються [27].

Широко також використовуються і інші види туризму не менш цікаві та своєрідні.

4. Сільський зелений туризм. Перспективним для Вінниччини є розвиток сільського зеленого туризму, як форми відпочинку в приватних господарствах сільської місцевості з використанням майна та трудових ресурсів особистого селянського, підсобного або фермерського господарства, природно-рекреаційних особливостей місцевості та культурної, історичної та етнографічної спадщини регіону. Динамічне зростання «зелених подорожей» у сільську місцевість свідчить про те, що сільський туризм здатний забезпечити економічну та демографічну стабільність у сільській місцевості, сприяти розвитку малого та середнього бізнесу, вирішенню соціально економічних проблем села, стати вагомим чинником перспективного розвитку сільських територій, залучити внутрішніх та зовнішніх потенційних туристів до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю й зростанню популярності ідей охорони навколишнього середовища [8,с.47]

На даний час, в області послуги сільського зеленого туризму офіційно надають близько 30 сільських садиб, які пропонують комфортне проживання,

сімейний відпочинок, народну традиційну кухню, екологічно чисті продукти харчування, цікаве дозвілля. З них 2 садиби мають третю (найвищу) категорію системи категоризації сільської нічліжної бази «Українська гостинна садиба» та 7 садиб мають базову категорію. Водночас, слід відмітити тенденцію до підвищення якості послуг, що надаються.

Найбільш активними в розвитку сільського зеленого туризму є Барський, Вінницький, Гайсинський, Немирівський, Могилів-Подільський, Муровано-Куриловецький та Ямпільський райони. Особливо активно розвивається сільський зелений туризм на території Барського району. Сьогодні у місті і районі туристи можуть обслуговуватися 6-ма господарями садиб, які надають їм цікаві різноманітні послуги гостинності. Спільно з Вінницьким обласним осередком спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні досліджено та визначено основні пріоритетні об'єкти Барського району щодо розвитку туризму. В місті Бар це: залишки кам'яної фортеці, заснованої Бонною Сфорц; Кармелітський монастир; костел Святої Анни; музей народного побуту при автошляховому технікумі; будинок колишнього реального училища; районний історичний музей. В селі Киянівка – цілюще джерело Бровар, селі Митки – палац адмірала Чихачова, селі Кузьминці – церква Святого Апостола Іоанна Богослова, селі Верхівка – палац та парк братів Михальських-Бібікових, від с.Лядова до с.Гармаки – велосипедний маршрут вздовж довготривалих вогневих споруд часів Великої Вітчизняної війни. Барський край має різноманітні природні ландшафти: ліси, озера, пагорби, каньйони, річечки, живі джерела. Сільські жителі і по сьогодні дотримуються старовинних обрядів та звичаїв під час свят. Є і майстри народного промислу, які на замовлення виготовлять чудові і практичні речі. Приїхавши на відпочинок, туристи можуть все це побачити, почути, спробувати та навчитись. В с. Гайове Барського району систематично проводиться фестиваль-ярмарок «Подільські смаки». В районі організовано широкомасштабні проекти – програму «Гадання в ніч на Андрія» в Луці-Барській, з використанням місцевого фольклору, національного одягу, старовинних звичаїв та української

кухні, сільський фестиваль «Як на Івана, на Купала» в Терешках, в якому брали участь туристи з Польщі та Америки, а також фольклорну програму для волонтерів Корпусу миру США в Україні.

Одним із осередків розвитку сільського зеленого туризму у Ямпільському районі є Державний історико-культурний заповідник «Буша» (с. Буша, Ямпільський район). Майже третину помешкань села Буші придбано жителями великих міст для літнього відпочинку. Незалежно від пори року близько 10-ти садиб села постійно приймають туристів, потік яких до заповідника за останні п'ять років збільшився у декілька разів. У с. Оксанівка розроблено туристичний маршрут - туристичну стежку, вона веде до скельного храму, там же будують придорожню капличку та іконну лавку. Щорічно в районі проводиться мистецький пленер каменотесів «Подільський оберіг» в с. Пороги за ініціативи голови національної спілки народних майстрів України Є. Шевченка, який відвідує значна кількість туристів. Осередком української вишивки є с. Клембівка, де проводиться щорічний мистецький фестиваль «Мамину сорочку пригорну до серця», який збирає велику кількість туристів з усієї України. У фестивалі беруть участь кращі вишивальниці нашої області з усіх районів, представляючи на виставку-ярмарок свої вишиті роботи (сорочки, рушники, скатерки, серветки, картини) та майстри з різних видів народного мистецтва територіальних громад Ямпільського району, а також провідні аматорські творчі колективи та окремі виконавці українських народних та авторських пісень [27].

Садиби сільського зеленого туризму, які функціонують на території Вінницької області надають можливість: пожити у сільській хаті, вбраній вишитими рушниками та домотканими ряднами, скуштувати справжню українську кухню за старовинними рецептами, їсти свіжі екологічно чисті овочі та фрукти, мед, поспати на сіні просто неба у теплу літню ніч, відвідати домашні музеї, взяти участь у місцевих обрядах та традиційних святкуваннях, познайомитися з місцевими народними майстрами та продукцією місцевого промислу, навчитись майструвати своїми руками, познайомитися з місцевими

знахарками та їх премудростями, познайомитися з історичними об'єктами, співати українських пісень та танцювати, насолоджуватися мальовничими краєвидами, співом птахів, ароматами різнотрав'я, сходити до лісу, назбирати грибів, ягід, лікарських трав.

Найбільш відомими у Вінницькій області є:

- агросадиба «Подільська родина» с. Гайове Барського району;
- агросадиба «Ніка» м. Бар (господиня агросадиби Бас В.);
- агросадиби Бібікової Г.Й та Мазуренко К.П. (м. Ладижин);
- агросадиба Маковії В.І. (м. Могилів-Подільський) та агросадиба Г. Антонюк «Затишок» в цьому ж районі;
- агросадиба Городянської О. (м. Могилів-Подільський) знайомить туристів з писанкарством та витинанками.

Відомі у Вінницькій області і такі агросадиби як: Кам'янецька садиба «Ненькина колиска» Гостинна садиба «Медова заводь» Гостина садиба «Подільська родина»; Садиба «Родове гніздо» (с. Губник та с. Канава).

В області успішно діє обласна громадська організація «Вінницький обласний осередок Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні». Основними напрямками діяльності якої є: проведення семінарів та тренінгів з розвитку сільського зеленого туризму та розвитку сільських територій для сільських голів, селян та спеціалістів по туризму, постійні консультації для членів організації щодо впровадження послуги сільського зеленого туризму, організація спільної реклами господарів гостинних садиб, організація та проведення сільських фестивалів, написання соціальних проектів з розвитку сільських територій до українських та міжнародних фондів [13].

5. Активний та спортивний туризм. Все більшої популярності набуває активний туризм. Вінницька область має досить густу мережу річок, що відносяться до басейну Чорного моря. Головні річки області доповнюють малі, кількість яких сягає тисячі. Чимало водних ресурсів області зосереджується в ставках (понад 4 тис.) га водосховищах (63). Всі водойми області надають великі можливості для таких видів відпочинку населення, як катання на човнах,

катамаранах, купання, водні мандрівки, оздоровчі сонячні та повітряні ванни, рибальство. Цими видами відпочинку можуть скористатися і туристи.

В регіоні досить успішно розвиваються такі види активного відпочинку як: велосипедний, кінний та водний. Особливо цікавим активним відпочинком на Вінниччині є рафтинг – сплав на спеціальних надувних човнах річками Згар та Південний Буг, де проводяться екстрим-марафони. Поряд з цим, у селі Нагоряни Могилів-Подільського району відкрито музейний комплекс «Етноісторичний флай-парк». Він розповідає про історію села з його неповторними печерами, ландшафтами та мегалітичною доісторичною спорудою, яку вважають «дідусем» відомого Стоунхенджу. Також музей представляє багатий літопис зародження і розвитку повітроплавання-парапланеризму на Дністровських схилах. Заклад діє як філіал музею етнографії і народного мистецтва імені М. Руденко, що розташований у м. Могилеві-Подільському. Флай-парк займається туристичним розвитком громади і об'єднує парапланеристів, які традиційно збираються в с. Нагоряни з 6 усієї України, щоб взяти участь у змаганнях з повітроплавання «Крила Дністра». Крім того, у Вінницькому авіаційно-спортивному клубі «Сутиски» проводяться, як стрибки з парашутом для початківців, так і професійне навчання парашутному спорту, а також здійснюються польоти та навчання на літаках й планерах. В свою чергу, у кінно-спортивному клубі «Вінниччина» та «Махікон», що знаходяться поблизу м. Вінниці можна насолодитись гарною природою, покататись верхи і навіть опанувати кінний спорт «з нуля» та випробувати себе у різноманітних змаганнях.

З метою популяризації та підтримки цього виду туризму Вінницьким туристично-спортивним союзом розроблено 37 нових маршрутів, з них: 10 водних, 6 пішохідних, 6 велосипедних, 8 маршрутів вихідного дня та 1 лижний [15,с.79].

6. Релігійний туризм. Даний вид туризму має особливе значення для розвитку внутрішнього туризму в області, оскільки викликає великий інтерес з боку не лише віруючих, а й інших верств населення та виконує ряд важливих

функцій, серед яких пізнавальна, естетична й виховна. Найбільш важливими об'єктами при розробці туристично-екскурсійних маршрутів на території регіону є численні монастирі і храми, де зберігаються реліквії та чудотворні ікони. Цінність цих об'єктів визначається не лише їх місцезнаходженням, а й мистецьким рівнем. Це стосується як архітектури, так і живописних та скульптурних робіт на біблійні сюжети. Тривале співіснування різних конфесій залишило на Вінниччині три основні види сакральних споруд – православні, католицькі та юдейські. Так, в регіоні маємо єзуїтський та домініканський (пізніше перероблений на православний собор), а також Преображенський та Благовіщенський монастирі, Свято-Миколаївська церква, один із найстаріших храмів області – Покровська церква в селі Лозовій та костел капуцинів. Змінював конфесійну приналежність і Троїцький монастир, що у селищі Браїлів. Побудований як монастир тринітаріїв, на початку XIX ст. він перейшов до рук православної громади. Є у Браїлові і католицький костел, що носить таку саму назву. Унікальним скельним монастирем, розташованим у гротах над Дністром, відоме село Лядова. У селі Голинчинці Шаргородського району існує унікальна Долина хрестів (Йосафатова долина), яка щорічно приймає величезну кількість паломників. В 1923-му тут сталося диво – чоловік побачив в криничній воді відображення лику Божої матері. Вона наказала в долині встановлювати хрести. І паломники почали ставити хрести. радянська влада їх зруйнувала. А вже під час незалежності людина, яка отримала тут землю після розпаду союзу, почула про цю історію, і традиція встановлювати хрести знову відродилася.

Нещодавно став популярним також Шаргородський Свято-Миколаївський чоловічий монастир. Раніше при ньому було училище, де навчались Микола Леонтович, Михайло Коцюбинський та інші видатні особистості. Там знаходиться Барська ікона.

Знаменитий бальнеологічний курорт Хмільник має також і архітектурні принади - костел Усікновення, вежу колишньої мечеті та збудований в різних

стилях епох палац. Велику кількість сакральних споруд, що належать різним конфесіям, мають міста Шаргород, а також Бар та Могилів Подільський.

Релігійний туризм перетворився на важливу складову сучасної індустрії регіонального туризму, а кількість туристів, що здійснюють паломництво до духовних святинь відчутно збільшилось. Собори, костьоли та церкви, культові музеї і духовні центри – це туристичні об'єкти, популярність яких постійно зростає. На ринку туристичних послуг з'явилися фірми, що спеціалізуються на організації релігієзнавчих паломницьких турів. У власності релігійних організацій знаходиться 20 споруд [30].

Отож, Вінницька область (її природна й історико-культурна спадщина, регіональне розмаїття об'єктів відвідування на теперішній час) є однією з найпривабливіших областей країни, що реалізує стратегію рекреації і туризму. Туристсько-рекреаційний потенціал та інфраструктура є визначальними у вивченні ландшафтної, туристської, рекреаційної, краєзнавчої, культурно-історичної складових нашої держави, що потребує поглибленого вивчення сучасного стану туризму й рекреації області.

2.3 Організаційно – економічна характеристика туристичної агенції «Світ в кишені»

На території міста Вінниця існує велика кількість туристичних агентств та фірм. Одним з таких є невеличка туристична агенція «Світ в кишені» (рис.А.1). Була заснована агенція в 2013 році. Степанюк Ірина Василівна є директором фірми. Головний офіс агенції знаходиться в м. Вінниця на вул. Театральна, 10. Засновниками агенції виступили фізичні особи. Основними цілями агенції стали:

1. Організація продажу туристичного продукту відповідно до сучасних методів торгівлі, а також використовуючи специфіку та особливості туристичного бізнесу.
2. Виконати всі завдання на умовах максимальної прибутковості.
3. Повне і широке висвітлення можливостей відпочинку і подорожей по всіх наявних турах, курортах

ТА «Світ в кишені» займається продажем турів по країнам Європи та Азії. До складу туристичних послуг входять: бронювання, перевезення, розміщення, харчування, страхування та інше забезпечення. Перелік послуг кожного туру різний і визначається програмою перебування. У своїй діяльності туристична агенція спирається на такі законодавчі акти:

- Закон України «Про підприємство» від 07.02.1991р;
- Закон України «Про господарські товариства» від 19.09.1991р;
- Закон України «Про власність» від 07.02.1991р.

Як суб'єкт підприємництва, що займається саме туристичними послугами агенція спирається також на положення Закону України «Про туризм».

Головним документом, на основі якого будуються взаємовідносини фірми, її постачальників і клієнтів є договір (угода, контракт).

Організаційна структура управління в агенції складається з кількох ланок (відділів), які представлені окремими спеціалістами. Обов'язки чітко розділені. Кожна посадова особа приймає рішення в межах своєї компетенції і функціональних обов'язків, але вона може виявити ініціативу, хоча напрям ініціативи визначений посадовою інструкцією.

Основні вимоги, що пред'являються до організаційної структури туристичної агенції такі:

- чіткий розподіл функцій і обсяг робіт за рівнями управління;
- наявність на кожному рівні управління системи організації робіт, інструкцій, нормативів та норм виконання робіт;
- визначення прав та обов'язків кожного рівня управління;
- розмежування повноважень і кола відповідальності.

Структуру можна зобразити у вигляді схеми, яка зображена на Рис 2.3

Рисунок 2.3 – Структура туристичної агенції «Світ в кишені»

Директор зазвичай розробляє стратегічні рішення щодо політики організації з розвитку туристичної діяльності, розширення географії маршрутів тощо. Координує діяльність керівників відділів та інших підлеглих. Крім того представляє інтереси підприємства з питань туристичної діяльності перед партнерами, проводить переговори, а також укладає угоди із закордонними та вітчизняними партнерами, узгоджує кінцевий варіант турів по Україні та за кордоном і передає їх для реалізації на реєстрацію.

Головний бухгалтер забезпечує раціональну організацію бухгалтерського обліку і звіту, здійснює контроль за економічним використанням матеріальних, трудових і фінансових ресурсів тощо.

Менеджер виконує не тільки управлінські, а й виконавчі функції. Він займається виконанням щотижневих і щоденних завдань, безпосередньо спілкується з клієнтами, доносить їм потрібну інформацію, що скорочує час на пошук потрібного туру.

Саме цей відділ в організаційній структурі агенції займає особливе місце. Це центральна ланка фірми, для забезпечення роботи якої працюють усі інші співробітники.

Я проходив практику саме на базі цієї агенції, що дозволило мені отримати досвід та знання про специфіку роботи в туристичній галузі і про особливості збуту туристичного продукту найвибагливішому клієнтові.

Прагнучи до розширення збуту, агенція використовує різні форми контакту з потенційними споживачами. Особистий контакт здійснюється в офісі, або непрямий - переговори по телефону, розсилання поштових відправлень (рекламні проспекти), листування через електронну пошту. Списки адресатів формуються на основі найбільш ймовірних покупців визначених турів. Останні роки широко використовується метод листування через електронну пошту. Клієнтові надсилається повна інформація з ілюстрованими фото та іншими наочними матеріалами про тури. Споживач сам переглядає перелік послуг і визначається зі своїми вподобаннями щодо туру.

Туристична агенція «Світ в кишені» ще «молода» у порівнянні з відомими тур фірмами та агентствами міста Вінниці, такими як «Верона – тур», «Вінтур – плюс», «Вікторія – тур», «Love Travel» тощо. Агенція розвивається і робить все щоб користуватися популярністю серед споживачів турпродукції. Саме тому обслуговування клієнта в даному агентстві стало першочерговим у порівнянні з іншими службовими справами. Менеджер вміє слухати і задавати ненав'язливі питання про те, як клієнт хотів би організувати майбутній відпочинок і які враження від нього отримати. У процесі подібної бесіди менеджер визначає для себе основні потреби клієнта, що дозволяє йому підібрати найбільш відповідний для даної людини тур.

Є ще одне дуже важливе правило агенції - у жодному разі не можна давати клієнту завідомо неправдиву або неперевірену інформацію, прикрашати те, що насправді не так вже й добре. Клієнт створює своє початкове враження про місце відпочинку зі слів менеджера, і якщо воно не підтвердиться, відпочинок клієнтові буде зіпсований. За цим підуть скарги, рекламації і т. п. Тому про всі мінуси попереджають, але не загострюють на них уваги.

Перед майбутньою поїздкою менеджер інформує клієнта про традиції, релігійні нюанси, правила поведінки та інших особливостях відвідуваною

країни і видати клієнту пам'ятку. Після закінчення туру з'ясовують і аналізують думку туриста про подорож. Всі недоліки в роботі турагенства і його персоналу по можливості усувають, а недоліки, які не залежать від працівників, беруть до відома та враховують на майбутнє.

Особливе місце серед методів продажу агенції туристичного продукту належить виставкам та ярмаркам. Практика свідчить, що багато туристичних путівок реалізується саме на виставках та ярмарках. При просуванні свого турпродукту операторам необхідна участь в таких заходах. Це привертає увагу споживачів не тільки до конкретного продукту, але й до фірми в цілому. Щодо каналу збуту свого продукту в агенції «Світ в кишені» організований прямий продаж турів, за участю лише 2 учасників. Одним виступає сама агенція, другим – споживач.

Для набуття туристичної агенції «Світ в кишені» популярності, для створення позитивного іміджу, для зміцнення позицій на ринку та протистояння можливим конкурентам, агенція має свою стратегію збуту продукту. Це:

- розсилання рекламних листів, роздавання із рук в руки рекламних брошур, буклетів;
- оголошення знижок на тури, включати в пакет деяких безкоштовних послуг, наприклад, безкоштовний вхід на пляж, користування тенісними кортами, майданчиком для міні-гольфа тощо;
- роздача безкоштовних фірмових сувенірів;
- проведення лотерей для покупців турів, виграшем яких є безкоштовна турпоїздка;
- зосередження уваги на обслуговуванні постійних клієнтів (надання безкоштовної поїздки після 5-6 оплачених турів);
- використання гнучкої системи знижок; акції; гарячі тури; знижки для раннього бронювання;

– практикують відкриту методику продажів: "Ваш відпочинок - без підводних каменів" (від клієнта нічого не приховується, всі варіанти описуються до найдрібніших подробиць, щоб уникнути непорозумінь).

Звертаючись в туристичну агенцію «Світ в кишені», клієнтові пояснюють, які послуги він набуває і як ними скористатися, а також гарантії і зобов'язання агенції і свої права. Інформаційні листи до туру містять чітку інформацію: характеристика умов туру, інформацію про країни перебування, правила забезпечення безпеки.

Характеристика умов туру містить таку інформацію:

- умови розміщення в кожному пункті (тип будівлі, обладнання, характеристика номерного фонду, санітарно-гігієнічні умови);
- інформацію про розміщення батьків з дітьми; характеристику транспортних засобів;
- перелік послуг, одержуваних за додаткову плату.

Про країни перебування надають наступну інформацію: особливості в'їзду і виїзду в країну, візовий режим, санітарні правила (страховка, щеплення), митні правила, специфіка поведінки в кожній країні, особливі обмеження у зв'язку з переважаючою релігією, місцеві традиції і звичаї (правила пристойності, одяг, чайові та інше), магазини, дозвілля, розваги, гроші, обмін, пошта, телеграф, телефон.

До правил забезпечення безпеки відносять наступну інформацію:

- характеристика стану громадського порядку в країні і рекомендації у зв'язку з цим;
- як скористатися страховкою в екстрених випадках;
- небезпечні тварини, плазуни і рослини;
- як і де зберігати речі, гроші та цінності;
- пам'ятка про відповідальність за завдані збитки тощо.

Туристична агенція "Світ в кишені" співпрацює з перевіреними туристичними операторами, готелями, авіакомпаніями, перевізниками.

Оскільки агенція «Світ в кишені» продовжує завойовувати своє місце на туристичному ринку м. Вінниці, то вагомими факторами у збуті свого продукту мають стати і зовнішнє і внутрішнє оформлення офісу, і фасад (привабливий вигляд), і вивіска (яскрава, помітна), і вулична рекламна вітрина. Саме цього і не має «Світ в кишені», і як наслідок, не всім споживачам туристичного продукту відома ця агенція.

Фінансові результати своєї діяльності агенція визначає при зведенні економічних показників у «Звіт про фінансові результати» (форма №2) за той чи інший рік.

Звіт про фінансові результати характеризує доходи, витрати і фінансові результати (збиток/прибуток) діяльності агенції в цілому. Із зведеними економічними показниками діяльності агенції за 2022 та 2023 роки по можна познайомитися із табл.2.1

Таблиця 2.1 - Зведені економічні показники за 2022-2023 роки по агенції «Світ в кишені»

Стаття	Код рядка	Показник за звітний період тис. грн	
		2022р	2023р
1	2	3	4
Дохід від реалізації	010	1124	983
Податок на додану вартість	015	187	164
Витрати, які виключаються із доходу	025	32	24
Інші вирахування із доходу	030	6	
Чистий дохід від реалізації	035	899	795
Собівартість послуг	040	542	504
Валовий:			
- прибуток	050	357	291
- збиток	055		
Інші операційні доходи	060	57	42
Адміністративні витрати	070	50	45
Витрати на збут	080	114	126
Інші операційні витрати	090	18	
Фінансовий результат:			
-прибуток	100	232	162
-збиток	105		
Інші фінансові доходи	120		

Продовження таблиці 2.1

Інші доходи	130		
Фінансові витрати	140		
Інші витрати	160		
Фінансовий результат до оподаткування:			
-прибуток	170	232	162
-збиток	175		
Фінансові результати:			
-прибуток	190		
-збиток	195		
Чистий:			
-прибуток	220	232	162
-збиток	225		

Як показують показники агенція у 2022 - 2023 роках мала прибуток. Але у 2023 році він зменшився на 70 тис. грн. Це пояснюється невеликим доходом від реалізації послуг. Проте зросли витрати на збут на 12тис.грн. Агенція в 2023 році також скоротила адміністративні витрати.

Загалом ефективність фінансово-економічної діяльності туристичної агенції знизилася, якщо порівнювати з минулими роками. Це пояснюється складним станом в країні, який виник в результаті повномасштабного вторгнення рф на українські території.

РОЗДІЛ 3

ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ У ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

3.1 Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу області

Вінницька область (її природна й історико-культурна спадщина, регіональне розмаїття об'єктів відвідування на теперішній час) є однією з привабливих областей країни, що реалізує стратегію рекреації і туризму.

Конкурентні переваги та обмеження перспективного розвитку туристичного потенціалу області нами були виявлені на основі SWOT-аналізу. Характеристика сильних та слабких сторін регіону, зовнішніх можливостей та загроз для його розвитку представлена у табл. 1

Таблиця 1. - SWOT-аналіз туристичного потенціалу Вінницької області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> • сприятливе транспортно-географічне положення та висока транзитивність території; • багата історико-культурна спадщина регіону; • високий потенціал розвитку рекреаційних послуг. Наявність родовищ радонової мінеральної води, міста-курорту державного значення – Хмільника та м. Немирів; • наявність природно-заповідного фонду; • надання високоякісних медичних та оздоровчих послуг; • в області помірно напружений екологічний стан; • лідерство регіону у аграрному секторі та переробці сільськогосподарської продукції; • розвинена інфраструктура із підтримки 	<ul style="list-style-type: none"> • недосконалість транспортного забезпечення населення та дорожньої інфраструктури; • незадовільний стан багатьох об'єктів історико-культурної спадщини; • низький рівень інформаційного супроводження туристичної діяльності; • недостатня облаштованість рекреаційних територій та інфраструктури туристичної галузі; • недостатня кількість нових «туристичних магнітів»; • низький рівень запровадження інновацій на підприємствах та розвиток інноваційної інфраструктури і взаємодії місцевих бізнес-асоціацій з органами влади, закладами освіти та науки; • недостатньо реалізований потенціал залучення інвестицій за всіма джерелами

<p>бізнесу та залучення інвестицій; в тому числі й у туристичну сферу;</p> <ul style="list-style-type: none"> • активне позиціонування регіону в сфері міжнародного міжрегіонального та транскордонного співробітництва; • розвинена сфера Інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ); • високий потенціал надання якісних освітніх послуг. 	<p>фінансування;</p> <ul style="list-style-type: none"> • наявні територіальні диспропорції щодо заселення території; • погіршення демографічних показників.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> • реалізація на території області державних ініціатив – інфраструктурних проектів; • активізація транскордонного та міжрегіонального співробітництва; • реформування медичної галузі та фінансової автономізації медичних установ; • активний розвиток «креативної економіки»; • підвищення фінансової спроможності громад; • зростання інвестиційної привабливості країни, підвищення можливостей для залучення інвестиційних ресурсів; • розвиток інформаційних технологій; • розвиток локального та місцевого туризму, у зв'язку з можливими обмеженнями подорожувати в інші країни. 	<ul style="list-style-type: none"> • наростання світової економічної кризи; • міграція населення у більш урбанізовані населені пункти та закордон; • зменшення інвестиційної привабливості в країні; • загроза втрати базової мережі закладів культури, освіти та медицини; • недосконалість нормативно-правової бази та системи правового регулювання у сфері розвитку туризму; • наявність карантинних заборон, запроваджених державою через пандемію вірусів та хвороб; • погіршення умов фінансування і кредитування, наявність правових ризиків, пов'язаних із реалізацією інвестиційних проектів; • подальше погіршення інфраструктури в т ч і через воєнні події.

Незважаючи на певні здобутки та можливості області в процесі розвитку туристичної сфери, існують суттєві проблеми та виклики, які стримують розвиток галузі, зокрема:

1. Недостатній розвиток туристично-рекреаційної інфраструктури та індустрії гостинності області (відсутність нових «туристичних магнітів» на кшталт світло-музичного фонтану, незадовільний стан багатьох об'єктів історико-культурної спадщини, доріг та під'їзних шляхів до об'єктів туристичної відвідуваності, недостатність туристично-інформаційних знаків вздовж основних автомобільних шляхів; недостатня кількість місць короткочасного відпочинку вздовж основних автомобільних шляхів; відсутність сан-вузлів (біотуалетів), відсутність закладів розміщення для туристів різних стандартів (готелів, мотелів, кемпінгів), відсутність сучасних

зон відпочинку та неналежний стан санітарних пунктів біля туристичних об'єктів та на території природних парків, недостатня кількість туристично - інформаційних центрів та велосипедних доріжок, неналежний стан туристичних маршрутів (відсутність знакування та маркування, фотозон; брак обладнаних місць короткочасного відпочинку), низька зацікавленість громад в розвитку туристичної інфраструктури на території області; низька зацікавленість бізнесу в інвестування через невпевненість у відповідних дивідендах.

2. Недостатній рівень обслуговування та якість надання туристичних послуг (недостатній рівень застосування креативних атракцій та індустрій на туристичних об'єктах, низька зацікавленість туристичних підприємств (до початку пандемії) у розвитку локального туризму, орієнтація їх на зовнішній ринок; низька консолідація всіх учасників ринку туристичних послуг, нерозвинений менеджмент надання послуг, недостатній рівень підготовки фахівців індустрії гостинності та туристичного супроводу, відсутня централізована робота з підвищення науково-методичного рівня екскурсійних заходів та професійної майстерності екскурсоводів (гідів), відсутність програм розвитку туризму та відповідного фінансування на заходи у районних, міських бюджетах та громадах.

3. Недостатнє маркетингове просування туристичного продукту на українському та міжнародному туристичних ринках, а саме: недостатня промоція щодо можливостей, потенціалу області серед іноземних партнерів, відсутність зразків новітніх туристичних інформаційних продуктів мобільних додатків до смартфонів і планшетів «Вінниччина для туристів», низька присутність інформації про регіон у контенті інформаційного простору, нерозуміння громад та потенційних надавачів туристичних послуг (майстрів народних ремесл, крафтових виробників традиційних продуктів) у туристичній диверсифікації власної справи, недостатній рівень просвітницької діяльності та науково-освітнього забезпечення сталого розвитку галузі туризму та діяльності курортів, відсутня сучасна методологія статистичного моніторингу в галузі

туризму; не проводяться експертний аналіз зовнішнього середовища, ресурсів, сегментів ринку та соціологічні дослідження ринку туристичних послуг Вінниччини, відсутність брендування територій.

4. Відсутність сталого розвитку внутрішнього та міжнародного туризму (недостатній рівень підтримки проєктів, ініціатив та стартапів громадських організацій та інших туристичних об'єднань для подальшого розвитку галузі туризму та курортів, недостатній рівень фінансування заходів, спрямованих на розвиток галузі туризму та курортів, з місцевих бюджетів та низький рівень інвестиційних внесків у туристичну сферу, нерозуміння сільських жителів у можливостях агро та зеленого туризму).

Дані проблеми вивчаються та аналізуються Департаментом міжнародного співробітництва та регіонального розвитку облдержадміністрації у Вінницькій області. Співробітниками даного Департаменту на чолі з директором Володимиром Мережко розроблена «Програма розвитку туризму у Вінницькій області на 2021 – 2027 роки», де одним із пунктів є напрямки розвитку його розвитку. Розроблені ними напрямки розвитку туризму можна зобразити у вигляді схеми (Рисунок 3.1)

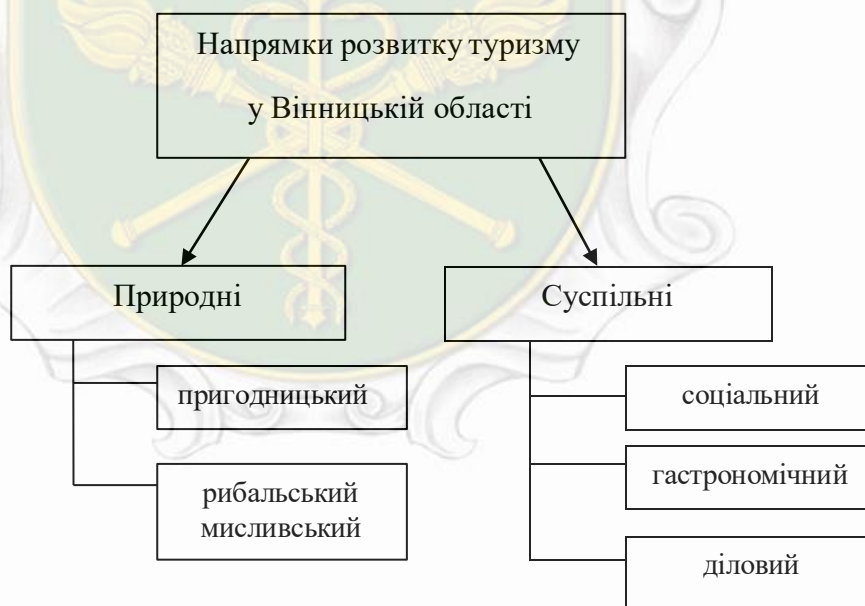

Рисунок 3.1 - Напрямки розвитку туризму у Вінницькій області на 2021-2027 роки [27]

Дамо коротку характеристику даним напрямкам розвитку туризму.

Сприятливі умови має Вінниччина для розвитку пригодницького туризму та екстремальних видів екотуризму, що об'єднує всі подорожі, пов'язані з активними способами пересування та відпочинку на природі, які мають на меті отримання нових відчуттів, вражень, поліпшення туристом фізичної форми та досягнення спортивних результатів. До них можна віднести такі види туризму, як: рафтинг; спелеотуризм; пішохідний туризм; водний; кінний туризм; парапланеризм

Рибальський та мисливський (єгерський) туризм. Область має вагомий ресурсний потенціал для розвитку зазначених видів туризму через багату флору та фауну, лісостепову місцевість та велику кількість відкритих водойм (річки, ставки, озера тощо). Крім того в лісах зосереджена значна кількість грибів, ягід, різноманітних лікарських рослин, збирання яких може виступати однією з цілей туристичної діяльності. В області функціонують мисливські господарства із значними площами (більше 50 тис. га) мисливських угідь (Вінницький, Гайсинський райони) та риболовні бази [13].

Соціальний туризм. Напрямок туристичного бізнесу, клієнтами якого є громадяни, які мають соціальні пільги (пенсіонери, студенти, люди з обмеженими властивостями, малозабезпечені багатодітні сім'ї). Цікава ідея для розвитку внутрішнього туризму в регіоні. Це може бути щотижнева рекреація, де основні зусилля мають бути спрямовані на тури вихідного дня із центром (початком та закінченням маршруту) у м. Вінниця та тури з районних центрів до міста та/або організація екскурсій в довколишні міста, а можливо навіть всередині окремого міста. Соціальний туризм є дієвим механізмом залучення населення регіону до туристичного споживання, завдяки чому вдосконалюється його привабливість для зовнішніх ринків.

Гастрономічний (кулінарний) туризм може стати ще однією складовою привабливості Вінниччини з огляду на етнографічно-адвентивні ресурси нашого регіону. Гастрономічний туризм як різновид туризму пов'язаний з

ознайомленням із виробництвом, технологією приготування та дегустацією національних страв і напоїв, а також з кулінарними традиціями регіону. Слід зазначити, що практично будь-який регіон має потенціал для розвитку у себе кулінарного туризму і Вінниччина зокрема, адже може запропонувати неповторну місцеву кухню та традиції гостинності. Наприклад, тиманівська каша, на честь якої проводять фестиваль в Тульчинській ОТГ або, відома далеко за межами України, картопля по-уланівськи, рецепт якої винайшли в селі Уланів на Вінниччині і якій планується надати статус об'єкта нематеріальної культурної спадщини. Кулінарія налічує притаманні також для інших регіонів України різноманітні страви. Розповсюджено виноробство у південних районах Вінниччини. Крім того, Вінницький край відомий також любителям солодоців, завдячуючи брендам «Рошен», «Вацак», «Солодка мрія», «Вінницька цукерка» які можуть запропонувати туристам відвідування своїх виробництв та дегустацію шоколаду й тістечок. Специфіка кулінарного туризму включає в себе не сезонний характер відпочинку і він, тою чи іншою мірою, є складовим елементом всіх турів, але, на відміну від інших видів туризму, ознайомлення з місцевою кухнею стає головною метою кулінарної подорожі, а просування місцевих господарств і виробників продовольчих товарів – невід'ємна складова будь-якого кулінарного туру. Перші кроки в напрямку розвитку гастротуризму закладено. Так, в області діє проект «Гастрогід Вінниччини», основною метою якого є активізація місцевого гастрономічного середовища, вивчення особливостей подільської кухні, запровадження смачних туристичних маршрутів та популяризація подільської кухні серед гостей міста [4].

Діловий туризм, сучасний туризм із діловою метою розцінюється найбільш перспективним видом туризму через свою позасезонність, можливість планування, орієнтацію на клієнта з високим рівнем доходу.

Такий вид туризму дозволяє знаходити потрібні зв'язки, набувати важливих знань, безцінного досвіду та навичок, необхідних для розвитку та зростання бізнесу, підвищує рівень кваліфікації та професіоналізму.

На Вінниччині є багато гідних місць для проведення ділових зустрічей та заходів будь-якого масштабу та рівня. Це стандартні та нестандартні локації різної місткості для всіх видів ділових заходів, різних можливостей та бюджетів. Створюється необхідна інфраструктура для ділового туризму.[15,с.76]

3.2 Напрями використання туристично-рекреаційного потенціалу у формуванні туристичної привабливості регіону

Туристичні послуги в області надають 28 ліцензовані підприємства (туроператорів) та близько 60 туристичних агентів. Дохід від надання туристичних послуг з 2016 року збільшився на 77% і становить біля 25 млн грн. Суб'єктами туристичної діяльності області з 2016 по 2019 роки реалізовано 17,8 тис. туристичних путівок на суму 564,69 млн грн. Кількість туристів – громадян, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області становить 36,7 тис. осіб. Метою поїздки цих туристів були дозвілля та відпочинок, за виключенням осіб, які приймали участь у спортивних змаганнях (спортивний туризм). Слід відмітити зростання кількості виїзних туристів за кордон, які скористалися туристичними путівками. Це пов'язано не лише з рівнем сервісу, який пропонується в інших країнах, але й з тим, що діяльність суб'єктів господарювання орієнтована на виїзний туризм, який приносить значно вищі доходи ніж в'їзний. Тому туристичному бізнесу слід більш активно приймати участь у створенні спільно з громадами конкурентоспроможних туристичних продуктів в нашому регіоні. [27]

Google Україна оцифрував Вінницьку область ще в червні 2017 року. Зараз у онлайн-гіді «Мандруй Вінниччиною» відмічені 82 локації (рис.3.2) Деякі мають 3D-тури. «Зайти», не встаючи з дивану, можна у Палац Щербатової, регіональний ландшафтний парк «Немирівське Побужжя»,

скельний храм у Буші, садиба Потоцьких, музей П. І. Чайковського та Н. Ф. фон Мекк. Повний перелік локацій можна знайти у вкладці «Місця». У сусідній вкладці «Маршрути» висвічуються шаблони подорожей, створені користувачами сайту. Наразі їх сім, але їх кількість збільшується з кожною годиною. Серед турів від користувачів є два власне по Вінниці.

Перший — це «Вінниця для дітей», куди автор туру зарахував зоопарк, обласний краєзнавчий музей, музей Автомобелорадіо, а також фонтан.

Другий — «Пізнай Вінницю», який відрізняється від першого трьома новими локаціями: музеєм-садибою Пирогова, його церквою-усипальницею та Водонапірною вежею.

Рисунок 3.2- Локації онлайн -гіду «Мандруй Вінниччиною»

Найдовші маршрути подорожей у онлайн -гиді:

- Палаці та метеоритний кратер (<https://goo.gl/vR5diT>) - 230 км
- Подорож Іллінецьким районом (<https://goo.gl/aFuy6k>) - 114 км
- Чотири палаці (<https://goo.gl/fkwwAE>) - 99 км (рис. Б.1, В.1, Г.1)

Нещодавно добавлена ще одна функція, а саме – власноруч створювати маршрут. У вкладці «Натхення» турист дізнається про сім чудес Вінниччини та знайде багато статей про цікавинки як області, так і, власне, України.

Вінницький художник Сергій Мірчук створив стилізовану мапу з найголовнішими і найвизначнішими місцями та «атракціями» міста (рис.3.3).

Про це йдеться на Facebook-сторінці «Visit Vinnytsia». На опублікованій мапі можна розглядити найбільш впізнавані архітектурні об'єкти міста, як то Вежа Артинова, Готель «Савой», Спасо-Преображенський собор, музей Пирогова тощо. Також на мапі розміщені такі туристичні «родзинки» міста, як то Подільський зоопарк на Зулінського чи прогулянки на повітряній кулі.

Рисунок 3.3- Стилізована мапа Сергія Мірчука

Із туристичною мапою Вінницької області можна познайомитися з рис.Д.1 [4].

3.3 Залучення туристичної агенції «Світ в кишені» у формування туристичної привабливості регіону

Для набуття туристичної агенції «Світ в кишені» популярності, для створення позитивного іміджу туристичного продукту, для зміцнення позицій

на ринку та протистояння можливим конкурентам, ми рекомендували агенції переглянути та удосконалити стратегію збуту свого продукту та внести щось нове, відмінне від конкурентів. Особливу увагу звернути на такі позиції:

1. Доносити інформацію про туристичний продукт до кожного цільового сегмента. В цьому завжди допомагає реклама. Тому належне місце в роботі має бути відведене формуванню рекламного бюджету. З метою залучення додаткових коштів для рекламної діяльності можна використати спільну рекламу, кооперуючись з іншими тур фірмами, готельними чи транспортними компаніями.

2. Туристичній агенції «Світ в кишені» слід частіше використовувати стимулювання продажу за допомогою:

- оголошення знижок на тури;
- включати в пакет деяких безкоштовних послуг, наприклад, безкоштовний вхід на пляж, користування тенісними кортами, майданчиком для міні-гольфа тощо;
- зосередження уваги на обслуговуванні постійних клієнтів (надання безкоштовної поїздки після 5-6 оплачених турів).

3. Туристична агенція має продовжувати використовувати гнучку систему знижок: акції; гарячі тури; знижки для раннього бронювання.

4. Практикувати відкриту методику продажів: "Ваш відпочинок - без підводних каменів" (від клієнта нічого не приховується, всі варіанти описуються до найдрібніших подробиць, щоб уникнути непорозумінь).

Також було запропоновано долучитися агенції до формування туристичної привабливості регіону. Серед першого, що було рекомендовано це створити дошку «Унікальні та цікаві місця Вінниччини», де б містилася інформація та ілюстрації про такі місця. Така дошка привернула увагу кожного, хто б відвідав агенцію. Тут можна розповісти про с. Буша та Гайдамацький Яр (Ямпільський р-н), скельний монастир над Дністром (Могилів – Подільський р-н), печерські пороги (с Печера), скіфські вали (Немирівський р-н) та багато іншого.

Далі було рекомендовано дослідити і ввести у перелік турів новий тур «Вінницькі мальдіви: відпочинок на озері в Черепашинцях». Інформацію про тур можна розмістити на дошці «Відпочинок на Вінниччині», де закликом відпочити саме тут були б слова: якщо ви шукаєте ідеї для відпочинку, щоб і без зайвих витрат, і щоб ваш відпочинок не поступався заморським курортам, варто подумати про відпочинок на Вінницьких мальдівах. Зібрані нами матеріали про це місце були надані агенції для ознайомлення.

Ще один варіантом туру, який був запропонований - це тур з екскурсіями палацами та замками Вінниччини. Вінницька область є лідером за кількістю історичних пам'яток, а саме замків, садиб, палаців, фортець і маєтків. Досить багато споруд було знищено в різні історичні періоди, але все ж частина спадщини збереглася. Ми підібрали добірку найцікавіших замків і палаців, які варто побачити. Серед них:

- палац княгині Марії Щербатової у Немирові;
- палац Потоцьких у Тульчині;
- палац графа Ксідо у Хмільнику;
- палац Четвертинських у Томашпільському районі;
- палац Ігнатія Вітославського у Жмеринському районі;
- палац – садиба фон Мекків у Жмеринському районі;
- замок Мерінга у Липовецькому районі;
- Черленківський замок у Тиврівському районі.

Інформація та ілюстрації даної добірки були передані агенції.

Вище наведені нами поради можуть допомогти агенції зміцнити свої позиції на туристичному ринку міста Вінниці та області. Дозволять швидше просувати свій продукт. Забезпечать їй результативність всіх виконуваних операцій і рентабельність роботи. Також допоможуть залучити більшу кількість потенційних покупців.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Сьогодні туризм вважається одним із перспективних напрямів соціально економічного розвитку України. Потенційні можливості регіонів високі, але їх розвиток проводиться повільно, тому потребує удосконалення. В даній роботі був розглянутий сучасний стан рекреаційного потенціалу Вінницької області, перспективи його розвитку та внеску у національну економіку. Поставлена мета була досягнута, виконані всі намічені завдання і доведена актуальність теми нашої роботи.

Застосування системного підходу до аналізу туристично-рекреаційного потенціалу як наукової категорії засвідчило, що даний вид потенціалу необхідно розглядати як комплексне поняття, що включає природно - ресурсний потенціал (клімат, рельєф, бальнеологічні та інші види природних ресурсів), людський та історико-культурний потенціал, у складі яких слід виокремлювати такі важливі компоненти, як екологічний та підприємницький потенціал, що відіграють передову роль у розвитку туристично-рекреаційної сфери та розвитку ринкової економіки. Разом з цим, невід'ємною складовою дослідження туристично-рекреаційного потенціалу є аналіз умов та середовища функціонування, зокрема соціально-економічних, політичних, інвестиційних передумов, наявність розвиненої туристичної, дорожньої, комунікаційної та інших видів інфраструктури. Подальші дослідження та поглиблене вивчення туристично-рекреаційного потенціалу передбачають розроблення економіко-математичної моделі, яка б базувалася на інтегрованому підході до визначення структури туристично - рекреаційного потенціалу та враховувала б вплив кожного його компоненту.

Вінницька область посідає провідне місце за рівнем забезпеченості цінними природними та історико-культурними ресурсами, здатними генерувати значний туристичний інтерес у вітчизняних та іноземних подорожуючих. Розвиток туризму в районі може істотно впливати на сектори економіки, як

транспорт, торгівлю, зв'язок, сільське господарство, виробництво товарів широкого вжитку. У свою чергу, важливими факторами розвитку туристичної галузі є природно-рекреаційний та історико - культурний потенціал області

Проведений аналіз сучасного стану розвитку рекреаційно - туристичного потенціалу регіону доводить, що потенціал закладів рекреації використовується неефективно, тому доцільне удосконалення діяльності рекреаційно-туристичної сфери регіону через:

- створення цілісної системи державного управління туризмом і курортами в області;
- збільшення темпів зростання обсягів інвестицій у розвиток матеріальної бази туризму області;
- покращення стану туристичної, сервісної та інформаційної інфраструктури курортних зон області;
- збалансування соціальної та економічної ефективності використання рекреаційних ресурсів та необхідності їх збереження;
- підвищення забезпеченості туристичної і курортної галузі висококваліфікованими спеціалістами;
- удосконалення бази даних стосовно об'єктів туристичної та курортної сфери;
- збільшення темпів процесів модернізації застарілої курортно - рекреаційної та туристичної інфраструктури та залучення інвестицій в їх розвиток.

Для цього необхідно передбачити здійснення таких основних заходів, спрямованих на вирішення першочергових завдань:

- створення рекламно-інформаційного продукту туристичного комплексу;
- проведення прес-турів та рекламно-іміджевих заходів;
- представлення районного туристичного продукту на обласному, регіональному, всеукраїнському та міжнародному рівнях;

– впровадження нових форм включення до туристичного процесу національно-культурних традицій та їх збереження;

– сприяння впровадженню галузевих інвестиційних проєктів, реклами та просування власного туристичного продукту.

Відсутність на даний час науково обґрунтованих методології та методики використання рекреаційно – туристичного потенціалу гальмує розвиток туристичної індустрії Вінницької області.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонишин А. П. Рекреаційно-туристичний потенціал Вінницької області та його вплив на розвиток туристичної сфери. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*. 2016. Вип. 21. С. 131-138.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування: монографія. Київ: Київський університет, 2001. 395 с.
3. Блага М. Рекреаційно - ресурсний потенціал і фактори його використання *Український географічний журнал*. 2000. № 2. С.28-30.
4. Вінниччина туристична URL: <https://www.vin.gov.ua> (дата звернення: 24.01.2024)
5. Власенко І.В., Дзюмак М.А. Вивчення впливу економічних територій Вінницької області на розвиток територіально-рекреаційного комплексу в цілому та туризму зокрема. *Молодий вчений*. 2016. Вип. 3(30). С.41–44.
6. Все про туризм: туристична бібліотека URL: https://taurlib.net>books_ukr (дата звернення: 20.01.2024)
7. Вуйцик О. І. Рекреаційно-туристичний комплекс: питання термінології. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. Вип. 3 (46). ч. 2. С.39–44.
8. Гловацька В. В. Особливості розвитку сільського зеленого туризму як підприємницької діяльності. *Інноваційна економіка*. 2010. № 16. С.45-48.
9. Гриндії О.С. Типізація регіонів України за ступенем розвитку рекреаційної діяльності. *Український географічний журнал*. 2007. №1. С.43-47.
10. Гук Н. А. Перспективи розвитку туризму у світі і в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип.7. ч. 1. С.99–102.
11. Дащук Ю. Є. Аналіз складових рекреаційного потенціалу регіону. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені В. Даля*. 2012. № 7 (178). С. 71-72.
12. Денисик Г.І., Воловик В.М. Рекреаційні ландшафти Поділля. Вінниця: Едельвейс і К, 2009. 206 с.

13.Довкілля Вінниччини: актуальні новини URL: <http://vineco.ucoz.org/news>
(дата звернення: 11.03.2024)

14.Жученко В. Розвиток туристсько-рекреаційної діяльності на Україні: передумови та перспективи. *Регіональні перспективи*. 2001. №1 С.14.

15.Заболотна В.А. Використання ресурсного потенціалу Вінниччини при формуванні регіонального туристичного продукту. *Студентський вісник Національного університету водного господарства та природокористування*. 2015. Вип. 1 (3). С.78–80.

16.Кальченко О.М. Проблеми інноваційного розвитку туристичної галузі України. *Вісник Чернігівського державного університету. Економічна наука*. 2002. №14. С.133-139.

17.Кожухівська Р.Б. Глобалізаційні процеси у системі туристичного менеджменту. *Географія і туризм*. 2010. №4. С.12-18.

18.Лебедева В. Туристична галузь: погляд з регіону. *Віче*. 2015. № 3. С.53-55.

19.Левицька І.В. Інфраструктура забезпечення розвитку туризму у Вінницькій області. *Молодий вчений*. 2018. № 2 (2). С.140-144.

20.Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України: навч. посіб. Київ.: Альтерпрес. 2007. 369 с.

21.Масляк П.О. Рекреаційна географія: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 343 с.

22.Мельниченко О. А. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: НУЦЗУ, 2017. 153с.

23.Огієнко А.В., Огієнко М.М. Теоретичні засади дослідження туристично – рекреаційного потенціалу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2020. №1 (75). С.31-37.

24.Огієнко А.В. Туристично – рекреаційний потенціал регіону: економічний та організаційний аспекти: монографія /за ред. А.В.Огієнко. Миколаїв: МНАУ, 2020. 340с

25.Полесь В.М. Стан розвитку туристичної галузі Вінниччини. *Ефективна економіка*. 2020.№5.С.20-25.

26.Проблеми та перспективи розвитку рекреаційного туризму в Україні URL: <https://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 12.02.2024)

27. Проект програми розвитку туризму у Вінницькій області URL: <https://www.vin.gov.ua> (дата звернення: 15.03.2024)

28. Рекреаційний туризм URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення: 12.02.2024)

29. Рекреаційно – туристичні ресурси регіонів України URL: https://tourib.net/book_ukr (дата звернення: 12.02.2024)

30. Релігійний туризм URL: <http://vlasno.info/item> (дата звернення: 13.03.2024)

31. Сіваєва М.А. Рекреаційно – туристичний потенціал: структура, сучасний стан та перспективи використання: кваліф.роб./ Полтавський університет економіки і торгівлі. Полтава, 2020. 83с.

32. Стан навколишнього природного середовища у Вінницькій області: URL: <https://www.vin.gov.ua> (дата звернення: 15.03.2024)

33. Туристично – рекреаційні зони України URL: <https://Zhayvoronok.net/tur> (дата звернення: 12.02.2024)

34. Уварова Г. Рекреаційно-туристичний потенціал України. *Географія та основи економіки в школі*. 2008. №2. С. 29.

35. Фактори розвитку рекреаційного комплексу України URL: <https://moodle.znu.edu.ua> (дата звернення: 28.01.2024)

36. Фізико – географічна характеристика Вінницької області URL: <https://www.geograf.com.ua> (дата звернення: 13.02.2024)

37. Чумаченко Н.Ф. Рекреаційний туризм: перспективи розвитку у сучасних умовах: кваліф.роб./ Одеський державний економічний університет. Одеса, 2022. 51с.

38. Яковчук О. В. Оцінка туристичного потенціалу України. *Географія та туризм*. 2010. Вип. 10. С.57-65.

39. Ярбоменко С.Г. Оцінка туристично – рекреаційного потенціалу регіону: *збірка тез круглого столу*. Одеса: ОНЕУ, 2021. 35с.

40. Волошин М. Туристично – рекреаційний потенціал: зміст, компонентний склад та методологічні основи оцінювання. *Актуальні проблеми ефективного соціально-економічного розвитку України: пошук молодих* : Зб. матеріалів XIII Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 18 квітня 2024 р.). Вінниця : ВРР ВТЕІ ДТЕУ, 2024.

